

Den nøytrale stats plikter og den "tredje parts" rett

All samfunnsdannelse er basert på avtale, skriftlig eller muntlig, like fra ekte- skapsstiftelsen gjennom større og større gruppedannelser, fram til nasjonalstatens dokumentarisk fikserte rettsliv og til det internasjonale folkerettssamfunn, som vil hevde menneskerettigheten, ikke bare i fredstid, men også under krig.

På alle stadier har hovedregelen vært at inngåtte avtaler må holdes, om formålet skal lykkes. Lydighet mot loven er en borgers første plikt. Folkerettens bestemmelser må følges av hver enkelt stat.

En av Englands fremste folkerettslærde, professor Carr, utga i 1942 boken " The Twnty Years Cricis 1919/39. Side 232 skriver han :

"The rule "pacta sunt servanda" (regelen om traktaters hellighet og ukrenke- lighet) is not merely a funamental rule of international law, but the corne- stone of international society."

Tilsvarende uttaler professor dr. Frede Castberg i "Folkerett" side 41 :

"Nu for tiden møtes selv de mest stridende retninger i en prinsipiell aner- kjennelse av det positive rettsstoff - traktater og sedvanerett - som bindende utgangspunkt i alle drøftelser av rettsspørsmål."

Haakonvensjonens Landkriksreglement har alltid vært ansett som traktatfestet rett. Det er kunngjort i Norsk Lovtidende for 1910 og er dermed norsk rettskilde, for- pliktende som enhver annen lov, også straffeloven. Jfr. "alminnelig borgerlig straff- lov, paragraf 14 :

" Anvendelsen av ovenstående regler begrenses ved de i folkeretten anerkjente unntagelser."

Se også Arbeiderbladet 24. september 1948 :

" Enhver overenskomst eller avtale som blir inngått på et frivillig og gjen- sidig grunnlag, er ikke bare organisasjonsmessig og juridisk, men også moralsk bindende og forpliktende."

Om den nøytrales stats stilling erklærer innledningen til den 13. Haagerkonvensjon

" Det er anerkjent som plikt for nøytrale makter å anvende de regler som de har vedtatt på samme måte overfor de forskjellige krigførende."

For sjøkrigens vedkommende gjelder Haagkonvensjonens "Overenskomst XIII". Norge hadde ratifisert denne uten forbehold. England hadde tatt forbehold ved artiklene 19 og 23, Tyskland ved 11,12, 13 og 20. Ingen av disse forbehold innvirker på de problem som etterhvert oppstod mellom Norge og de krigførende i 1939/40. Alle tre stater hadde forpliktet seg på følgende artikler :

1. De krigførende er forpliktet til å respektere de nøytrale makters suverene rettigheter og til innen nøytrale farvann å avholde seg fra enhver handling som en makt ikke vil kunne tåle uten å svikte sin nøytralitet.
2. Alle fiendtlige handlinger, oppbringelse og utøvelse av visitasjonsretten iberegnet, begått av krigførendes krigsskip i nøytral makts territoriale far- vann, utgjør en nøytralitetskrenkelse (violation de la neutralite) og er strengt forbudt.
9. Nøytral makt skal gjøre like anvendelse overfor de to krigførende av de vilkår, innskrenkninger eller forbud som den fastsetter med hensyn til adgangen til sine havner, ankerplasser eller territoriale farvann for krigførende krigsskip eller disses priser.

10. En makts nøytralitet krenkes ikke ved den blotte fart gjennom dens territoriale farvann av krigførendes krigsskip og priser.
25. Nøytral makt er med de midler den råder over forpliktet til å føre oppsyn for å hindre enhver krenkelse av ovenstående bestemmelser i sine havner, på sine ankerplasser, eller i sine farvann.

Haagkonvensjonens "Overenskomst V" handler om de nøytrale makters og personers rettigheter og plikter i tilfelle av landkrig. Her hadde England tatt forbehold ved artiklene 16, 17 og 18. Disse forbehold angår bare personer, ikke stater. Hver Norge eller Tyskland hadde tatt noe forbehold. De tre statene hadde forpliktet seg til å iakttta bl.a. følgende artikler :

1. Nøytrale makters landområde er ukrenkelig.
2. Nøytral makt må ikke på sitt landområde tåle noen av de handlinger som omhandlet i artiklene 2 og 4 (forsendelse av tropper, dannelselse av korpser m.m.)
7. Nøytral makt er ikke forpliktet til å forhindre utførsel eller gjennomførsel for noen av de krigførendes regning av våpen, ammunisjon og i sin alminnelighet alt som kan være nyttig for armé eller flåte.
9. Alle forholdsregler hvorved en nøytral makt oppstiller innskrenkninger eller forbud til de i artiklene 7 og 8 omhandlede emner, skal den gi en like anvendelse overfor de krigførende.
10. Det kan ikke betraktes som en fiendtlig handling at en nøytral stat, endog ved makt, tilbakeviser krenkelse av dens nøytralitet.

Anerkjente folkerettslæres fortolkning av
ovennevnte overenskomster

Fra den danske professor dr. Axel Møllers store 3-binds verk " Folkeretten i Fredstid og Krigstid " siteres fra I side 81-82 og II side 60-63 :

" En neutral Stat har ubetinget Ret til at vise Handlinger af en krigførende Makt eller paa dennes Vegne ikke foretages paa neutralt Territorium, ligesom den har Pligt til efter Evne at hindre dem hvis de søges foretaget.

" Agtelse for sin Neutralitet kan kun den Stat kræve der virksomt haandhæver den.

" De neutrale Magters Plikt til at taale Krænkelser af Neutraliteten er en Positiv Pligt til at forhindre saadanne Handlinger. Den neutrale Staat skal eventuelt gøre brug af sin militære Magt lige over for de krigførende for at forhindre Foretagelsen af fjendlige Handlinger paa sit Territorium eller i sine Farvande eller andre Handlinger som der er den krigførende Magt forbudt at foretage. Ved den i saa Henseende fornødne Magtanvendelse bortfalder ikke Neutraliteten, tværtimot bevares og opretholdes den. Men naturligvis kan en neutral Stat, der pliktmæssig hævder eller forsvarer sin Neutralitet, ikke forhindre, at den krigførende Magt folkerettsstridig erklærer den neutrale Stat Krig i denne Andledning. I saa fald bortfalder naturligvis alle Neutralitetspligter overfor den angribende Stat. Overfor dennes Modstander kan imidlertid den hidtil neutrale Stat vedblivende kræve sit Territorium respektert. Her som i Landkrigen (V.Art 10)gælder det, at den neutrale Stats Udøvelse af sine Rettigheder og Opfyldelse af sine Pligter aldrig maa anses som en uven - skabelig Handling."

Som suveren stat og som medlem av folkerettssamfunnet påhviler det enhver stat å oppfylle sine nøytralitetsplikter. Dersom en stat vil nyte godt av de rettigheter den har som nøytral, må den til enhver tid være rede til å forsvare de plikter som folkerettsbestemmelsene pålegger nøytrale stater. Den stat som avrunder eller i uforholdsmessig grad avrunder, gjør det på egen risiko. Blir som følge av en intern militærpolitikk den tredje part i den folkerettslige funksjon skadelidende, har denne ifølge folkeretten full frihet og adgang til å vareta sine interesser,

N. Møllers forklaring som med. lærer

slik den finner formålstjenlig for seg.

Jfr. her professor dr. Frede Castberg :

"Derfor må den nøytrale stat som velger å bøye seg for overmakten, vistnok finne seg i at nøytralitetskrenkerens motpart, om nødvendig, tar kampen opp på den nøytrale stats eget territorium. Hvis den nøytrale stat undlater å hevde nøytraliteten, vil den risikere at forsvaret blir tatt opp av den annen part i krigen, og at det nøytrale territorium på den måte likevel blir krigsskueplass."

Den nøytrale stats plikt til å forsvare sin nøytralitet blir også understreket av professorene I.G. og N. Cohn i "Moderne Krigsret" side 88-89 :

" Men iøvrigt er det den neutrale Stats folkeretlige Pligt at sætte sig i Stand til efter Evne at afværge Neutralitetskrenkelser, og den kan ikke undskylde seg med, at dens Lovgivning ikke hjemler de fornødne Midler dertil."

Under Folkerettsinstituttets møte i Paris 1910 nevnte fremholdt minister Hagerup at et av de viktigste fremskritt for de små stater ved Haagkonvensjonen om nøytraliteten i sjøkrig, var at konvensjonen

"mis les devoirs des neutres en rapport avec leurs moyens"

(Annuaire de l Institut de droit International, 1910, bind XXIII, side 402)

Under samme møte ga den belgiske delegerte, van den Heuvel, uttrykk for at

" når en nøytral stat, når den har plikter å oppfylle, jo også må ha midler til det."

(Actes et Documents III side 189)

Jfr. også den svenske regjerings proposisjon om Sveriges tilslutning til Folkeforbundet (Proposisjon nr. 90 for 1920, side 38 :

" En förbundsmedlem förutsättas icke bringa sitt försvar i ett läge som överhuvud utesluter möjligheten av att med någon grad av effektivitet medverka vid ett ifrågakommande militärt inngripande från förbundets sida."

I Ugeskrift for Retsvesen B side 140 hevder professor dr. juris Axel Møller at en nøytral stat er forpliktet til å gå til krig for å verge sin nøytralitet. Her må jeg tilføye at jeg ikke finner at andre folkerettslærde gir noen bestemt støtte for professor Møllers oppfatning på dette punkt.

I "Folkeretten i Fredstid og Krigstid" at en nøytral stat ikke må innskrenke sitt militære forsvar til et minimum :

" Under alle Omstændigheder må det anses som givet, at isolert Afrustning sætter Staten ud af Stand til at opfylde sine Neutralitetspligter. Oprettelsen af et efter Statens Forhold afpasset Militærvesen er saaledes en betingelse for, at den i paakommende Tilfælde kan opfylde sine Pligter som suveren Stat. Det er den neutrale Stats Pligt at sætte sig i Stand til efter Evne at avværge Neutralitetskrenkelse, og den kan ikke undskylde sig med, at dens lovgivning(I Norge Stortinget, min anm.)ikke hjemler de fornødne Midler dertil.

" En nøytral Stat må ikke taale, at nogen af de i Haagkonventionen v/1907 art. 2 -4 omtalede Handlinger begaas paa dens Territorium. Dette vil altsaa sige, at en neutral Stat hverken maa tillade saadanne Handlinger eller passivt finde seg deri. Protester i Ord er i saa henseende ikke tilstrækkelige. Men har den neutrale Stat gjort alt,hvad der med Rimelighed kan forlanges, for at forhindre eller tilbagevise de krigførende Magters Forsøg paa at udnytte deres Territorium og øvrige Hjælpekilder, er den folkerettslig fri for ethvert efterfølgende Ansvar.

"Heraf kan imidlertid ikke sluttes, at det samme skulde gælde, hvis den neutrale Stat selv frivillig paa Forhaand havde sat seg ud af Stand til at opfylde sine Neutralitetspligter, f. Eks. ved helt at afruste eller indskranke sit Militær til et saadant Minimum, at den ikke var i Stand til at opfylde disse Pligter, særlig med Hensyn til Territoriets Ukrænelighed. Det er en neutral Stats Pligt

"at forsvare, ikke blot " konstatere" sin Neutralitet."

Det har betydelig interesse å se hva Sveriges mest betydelige folkerettslærde, professor dr. Rikard Kleen, har å si om de i dette avsnitt berørte spørsmål. Fra hans store verk "Kodificerad Ordbok i Krigets Lagar" siteres fra side 654-655 og 696-697 :

"Før den neutrala :

1. " Rättigheten att, så länge han själf iakttagar sina neutralitetsplikter af de krigförande aktas i sin fredliga rätt och icke besvaras mer an krigets rätt medgifer och dess andamål kräfver."
2. " Plikten att icke inblanda sig i kriget eller gynna någondera af dess parter som sådan, till fördel eller skada för motparten."

Før den krigförande :

1. " Skyldigheten att af de neutrala åtnjuta de hansyner folkrätten inrymmer åt krigförande, särskilt för den krigförandes befogade anspråk på de neutralas opartiskhet och afhållelse från fiendtligheter."
3. "Plikten att akta de neutralas fred, själfständighet och øfriga befogenheter, deras lagliga förbindelser och umgänge sins emellan och med de krigförande."

"En stor del af plikterna mot den ene krigförande parten består dari att rättigheterna mot den andre göras oafkortad gallande."

" Den stat som søker tvinga en annan till neutralitetens oppgiffvande kränker hans suvernitets og oberoende. Intet fördrag kan minska tredjes rätt."

" I mån af en noggrannare folkrättslig reglering har neutralitetens grundats på en mera juridisk bas än förr, då de neutralas rättigheter knapt bestodo i något annat än hvad de krigförande behagga lämna dem øfrigt efter først ha tilgodosett sina egna anspråk så mycket de ville. För dessa anspråk behöfvde ända inntil det sista århundradet, knapt påberopas någon bättre grund än "krigets nödvändighet". Och under förvandning af denna förmenande nödvändighet, hvars förefintlighet och giltighet icke pröfvades af någon annan än den intresserade krigförande själf, kunne denne gacka nästan all neutral rätt, kränka de neutralas suvernitets og fredliga rätt (gjennomtåga deras länder, göra deras områden til operationshard och krigsskådeplats, innskränka deras handel och samferdsel m.v., alt efter egna nycker och ensidiga syften. Nutiden erkänner icke längre denne oppfatning af den krigiska "nödvändigheten" som endast varit en fras för att täcka krigförandes øfermodiga anspråk på att jämka de neutralas rättigheter efter sin egen bekvämlighet i det föreliggande fallet. Ingen annan nödvändighet erkänns øfver hufvud numera numera än den af folkrätten bestämtd och på förhand reglerade, på grunvalen ingenlunde af hvad bast passa den ena sidan, utan af hvad øfverensstämmer med krigets och neutralitetens begrepp, oppgifter och i sakens natur grundade rattsförållanden."

Sammenfatning

De vesentligst nøytralitetsbestemmelser kan da sammenfattes slik :

Grunnkravet til den nøytrale stat er absolutt upartiskhet. Dette grunnkrav utelukker alternativt eventuelt å komme med i krigen på den " rette sida", slik regjeringen Nygaardsvold praktiserte neutraliteten.

Da det er den nøytrale stats hovedinteresse å bevare sin nøytralitet, må den i alle tilfelle handle ut fra den og ikke la underordnede interesser påvirke dens beslutninger, selv om disse på kort sikt kan synes å være viktige. I alle avgjørelser må det disponeres ut fra hensynet til den tredje parts rettigheter. Dette må gjøres "oafkortad"

Nøytralitetsreglene er utelukkende av rettslig karakter. Nøytralitetsforholdet er en ~~tosidig~~^{rettslig} funksjon, regelbundet og tresidig. Aldri tosidig. I valgets stund kan den nøytrale stat derfor ikke gi konsesjoner til interesser eller motiver av ikke rettslig art uten å svikte sin nøytrale status. Dersom den nøytrale velger å treffe sine disposisjoner ut fra motiver av ikke rettslig art, f.eks. ut fra politiske, faller ansvaret for dette utelukkende på den nøytrale stat. *selv*

Såfremt den tredje parts rettigheter i det konkrete tilfelle ikke blir tilgode sett, men krenket, tilligger det denne part selv å avgjøre om, når og i hvilken utstrekning den vil reagere for å verne om dem. Ukorrekt reaksjon på nøytralitetskrenkelse kan av den skadelidende part oppfattes som nøytralitetsbrudd og vurderes som krigsårsak, casus belli.

Den nøytrale stat er pliktig til å forsvare sin neutralitet med alle de midler som står til hans rådighet. Protest i ord fritar ikke for ansvar. Det må vurderes ut fra tredje parts rett.

Tilsynelatende overmakt er ikke enbetydende med ~~med~~ objektiv umulighet. Et mindre overvannsfartøy kan senke et større. Muligheten må prøves.

Flere anerkjente folkerettslærere lærer at aktiv militær reaksjon mot den som krenker nøytraliteten ikke opphever den nøytrale status, men bekrefter den.

Siktepunktet er alltid "den tredje parts rett", og denne må tilgodesees "oafkortad" om den nøytrale STATUS SKAL OPPRETTTHOLDES OG KUNNE PÅBEROPES.

1) rettslig funksjon